

ZÁKLADNÍ ŠKOLY A JEJICH UČITELÉ BĚHEM PRAŽSKÉHO JARA A ZAČÁTKU NORMALIZACE V ČESKOSLOVENSKU

PRIMARY SCHOOLS AND THEIR TEACHERS DURING THE PRAGUE SPRING AND THE BEGINNING OF NORMALIZATION IN CZECHOSLOVAKIA

Šimáně Michal, Zounek Jiří, Knotová Dana

Klíčová slova: základní školství; učitelé; pražské jaro; normalizace; Československo; metoda orální historie

Key words: primary school, teachers; Prague Spring; normalization period; Czechoslovakia; oral history

Československu v období tzv. pražského jara a následného utužování komunistického režimu po invazi vojsk Varšavské smlouvy zejména na základě vzpomínek učitelů působících na tehdejších základních školách. Konkrétně se soustředíme zejména na to, jak události tohoto složitého období zasáhly do profesního života učitelů a jak se v práci učitelů projevilo opětovné prosazování totalitní moci.

Vstup státu do role zřizovatele škol představoval důležitý historický moment. Pro učitele z toho plynula řada pozitivních změn, např. stálý a pravidelný plat. Druhou stranou mince byla nutnost naplňovat vzdělávací a výchovné cíle určované státem. Dějiny 20. století pak ukazují temnější stránku tohoto vztahu. Totalitní režimy v Sovětském svazu i v zemích tzv. východního bloku postavily učitele mnohdy do velmi složité situace. Jakýkoliv odklon od státem prosazované ideologie i pojetí výuky mohl být postihován. V této souvislosti je proto zajímavé sledovat komunistický režim v Československu během pražského jara a krátce po invazi vojsk Varšavské smlouvy. Takové zkoumání může odhalit a vysvětlit některé charakteristiky a praktiky totalitního režimu v oblasti školství a vzdělávání. Příspěvek je jedním z výstupů výzkumného projektu s názvem Každodenní život základní školy v období normalizace pohledem učitelů. Využití orální historie při studiu soudobých dějin školství (GAČR, č. 14-05926S). Příspěvek je založen především na datech, která jsme získali prostřednictvím orálně historických rozhovorů a archivního výzkumu. Celkem se jedná o 14 rozhovorů s 9 pamětníky, kterými jsou učitelky, učitelé, ale i bývalí ředitelé základních škol. Obdobným způsobem využíváme i data získaná analýzou archivních písemných historických pramenů. Studium těchto pramenů jsme realizovali v několika archivech České republiky. Jedná se zejména o Národní archiv ČR, Archiv města Brna a Moravský zemský archiv.

Výsledky ukazují, že podobně jako v celé československé společnosti tak i v prostředí základních škol se během pražského jara projevilo uvolnění společensko-politického klimatu a oslabení vlivu komunistické moci, a to jak v chodu školy, tak přímo ve výuce. Po srpnové invazi vojsk Varšavské smlouvy došlo i ve školách k opětovnému výraznému utužení režimu. To se projevilo zejména v důsledném prověřování činnosti učitelů v období pražského jara, jejich perzekvování a zesílení důrazu na ideologickou stránku přípravy učitelů i výchovy žáků ve výuce.

Abstract: The aim of the paper is to describe and interpret the everyday life of primary schools and their teachers in Czechoslovakia during the so-called Prague Spring and the subsequent consolidation of the communist regime after the invasion of the Warsaw Pact army. In particular, we focus on how the events of this difficult period affected the professional life of teachers and how the reinforcement of totalitarian power manifested itself in the work of teachers. This presentation employs information acquired through the analysis of oral history interviews conducted as part of the above-described project. Their objective was to acquire information on the operation of basic schools in communist Czechoslovakia and on everyday lives and work of teachers. The analysis of archival historical sources – deposited in several archives in the Czech Republic – had the same goal.

Literatura/References:

- Vaněk, M. & Mücke, P. (2015). *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: FHS UK – ÚSD AV ČR.
- Zounek, J., Šimáně, M., & Knotová, D. (2018). *You have betrayed us for a little dirty money!* The Prague Spring as seen by primary school teachers. *Paedagogica Historica International Journal of the History of Education*, 54(3), 320–337.
- Zounek, J. Šimáně, M., & Knotová, D. (2017). *Normální život v nenormální době. Základní školy a jejich učitelé (nejen) v období normalizace*. Praha: Wolters Kluwer.